

з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Prohrama.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyedyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf>

2. Вербицький В. В., Корнієнко А. В., Мачуський В. В. Методичні рекомендації для позашкільної освіти «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Metod.rekom.do.prohramy.pozashk.Osnovy.bezp.zhyttyedyal.v.umovakh.boyoovykh.diy.01.04.22.pdf>

3. Модернізація організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти : методичний посібник / [А. Е. Бойко, В. В. Вербицький, А. В. Корнієнко, О. В. Литовченко; за ред. В. В. Мачуського]. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2020. 223 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723075>

4. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Jb4h3mXOQWoQU8fCdqvRTn0rSZjOGxYP/view>

5. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти, МОН № 1/4142-22 від 14.04.2022. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-14-04-2022-1-4142-22-pro-orhanizatsiiu-roboty-zakladiv-pozashkil-noi-osvity/>

6. Про організацію освітнього процесу, МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022. URL: http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/

*Т.Ю. Куниця, м. Київ,
Україна*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

В статті розглянуті основні течії взаємозв'язку соціальної педагогіки та соціальної роботи властиві для європейських країн. Для Німеччини характерним є об'єднання обох дисциплін, в Британії існує чітка диференціація, при чому соціальна педагогіка тут знаходиться на етапі формування. У Франції соціальна педагогіка взагалі не виділена в окрему галузь, а є педагогічною складовою психоаналітичних теорій та гуманістичної психології. Для країн Центральної та Східної Європи характерною є інтеграція обох дисциплін із збереженням їхньої повної незалежності.

Ключові слова: соціальна педагогіка, соціальна робота, європейський досвід.

Глобалізаційні процеси в світі розширили можливості для фахівців різних галузей щодо ознайомлення з науковими напрацюваннями та досвідом роботи в різних країнах. Соціальна педагогіка та соціальна робота не є виключенням в цьому процесі. На сьогодні в Україні активно йде реформування освітньої галузі, відбувається стандартизація спеціальностей підготовки фахівців, змінюються підходи до інституційного виховання дітей та розробляються принципи роботи з вразливими категоріями клієнтів, яких ще донедавна не було в країні тощо. Тому зарубіжний, зокрема європейський досвід може стати

у нагоді для усієї соціальної та соціально-педагогічної сфери. У той же час в Україні є ґрунтовні наукові дослідження в галузях соціальної педагогіки та соціальної роботи та практичний досвід їх реалізації, який може стати у нагоді для науковців та практиків із інших країн.

На початку ХХ ст. сформувалися три основні течії взаємозв'язку соціальної педагогіки та соціальної роботи: 1) об'єднання обох дисциплін; 2) чітка диференціація, за умови наявності соціальної педагогіки як такої; 3) інтеграція, за умови збереження певної незалежності обох дисциплін.

Перший підхід властивий для німецьких вчених та дослідників. Зокрема, на думку Гуперца і Шинцлера діяльність соціального характеру властива обом галузям, а межі між ними встановлюються штучно [8].

В Німеччині соціальна педагогіка виникла як академічна наука, в якій теорія і практика розвиваються динамічно та рефлексивно. Соціальну педагогіку можна описати як соціальну науку, орієнтовану на дію, що займається практичними або соціальними питаннями, посиляючись на теоретичні знання за даною дисципліною [14]. Для німецької течії характерним було об'єднання двох дисциплін на засадах теоретико-філософського осмислення причин та шляхів подолання дитячої та юнацької дезадаптації. В університетах Німеччини в другій половині ХХ ст. соціальна педагогіка розглядалась як субдисципліна в рамках педагогічних та освітніх наук. Навіть ті вчені, які заклали підвалини німецької соціальної педагогіки як академічної дисципліни, сумніваються у доцільності її академізації.

Другій напрям властивий в першу чергу Великій Британії. Соціальна робота тут має глибоку історичну традицію, яка орієнтована на незаможні верстви населення. У 1601 р. був прийнятий «Закон про бідних», який на триста років встановив стандарт державної допомоги під контролем Уряду Великої Британії. Цей закон містить ряд тверджень, які вплинули на подальше формування теорії соціальної роботи в Об'єднаному Королівстві. Зокрема, держава зобов'язана надавати допомогу нужденним; муніципальна відповідальність за добробут (жебраки, які здатні працювати, мають

повернутися в місія свого народження і там шукати допомоги); диференціації бідних за принципом достойні-недостойні (достойні – це працездатні, недостойні – діти, старі, хворі); сімейні зобов'язання щодо надання допомоги утриманцям (діти, батьки, бабусі та дідусі) [13]. Підвалини сучасної соціальної роботи в Британії заклав Беверіджа 1942 р., в якому проаналізовано закони про бідних 1601, 1834, 1909 та 1942 років. Пропозиції, розроблені Беверіджем полягали в тому, що кожен британець має бути соціально захищений, соціальне страхування на випадок втрати працездатності має бути обов'язковим з фіксованою ставкою та виплатами незалежно від доходів страхувальника [5]. В 60-х роках ХХ ст. розпочався процес фахової підготовки соціальних працівників. Англо-саксонська течія соціальної педагогіки ґрунтується на твердженні, що ціла сукупність наук, таких як біологія, психології, антропологія, філософія економіка та соціологія, поміж багатьох інших, будуть науками, що відповідають за дослідження явищ освіти та виховання. В англійських країнах теоретичні питання освіти і виховання розглядаються в контексті соціології або психології, тому термін «соціальна педагогіка» зустрічається досить нечасто. Загалом, у Великій Британії увагу соціальній педагогіці почали приділяти лише останні 20-30 років. Петрі пояснює це географічною відірваністю країни від материкової Європи, історичними та політичними особливостями та більшою закритістю до європейських філософських та освітніх досягнень [10]. Певною мірою така ситуація зберігається й дотепер. Наприкінці 1990-х років на державному рівні в Британії виникає інтерес до соціальної педагогіки. Це було пов'язано з виявленням випадків жорстокого поводження з дітьми в інтернатних закладах. Департаментом охорони здоров'я було оприлюднено дані інспекції інтернатних закладів, за якими визначено, що діти, які мали досвід перебування під державною опікою частіше: виключаються зі школи; не отримують професійну кваліфікацію; здійснюють правопорушення; мають високий рівень підліткової вагітності; стають безробітними та безпритульними. Саме тому на державному рівні було прийнято рішення про необхідність вивчення теорії і практики

європейської соціальної педагогіки, а також залучення іноземних фахівців до проведення соціально-педагогічної роботи в дитячих будинках та інтернатах [10]. Камерон і Петрі розглядають соціальну педагогіку як основу виховної та патронажної роботи з дітьми та молоддю. Вони виділяють чотири основні галузі, в яких застосовується соціальна педагогіка: теорія виховання в оточуючому середовищі, освітня політика, соціальна та виховна робота з дітьми та молоддю і освіта соціальних працівників [11]. На сучасному етапі у Великій Британії відсутня чітка автентична теорія соціальної педагогіки на відміну від теорії освіти або соціальної роботи. На рівні університетів соціальна педагогіка ще не отримала достатнього визнання і це гальмує процес розроблення такої теорії.

У Франції соціальна педагогіка розглядається не як окрема наука, а як педагогічна складова в поєднанні з психоаналітичними теоріями та гуманістичною психологією для вирішення важливих соціальних проблем. Також соціально-педагогічні теми включені до програм професійної підготовки педагогів, соціальних та культурних аніматорів і соціальних працівників [4].

В Швеції соціальна педагогіка також розглядається не як окрема дисципліна, а як важлива теоретична концепція соціальної роботи. На думку фінського вченого Хямляйна соціальна педагогіка є метатеорією соціальної роботи. Перспектива соціальної педагогіки ґрунтується на спробах знайти виховні рішення соціальних проблем. Він вважає, що соціальні працівники мають володіти знаннями та навичками з соціальної педагогіки, соціальної мобілізації та соціального розвитку особистості [6].

В Данії соціальна педагогіка визнана окремою академічною дисципліною, метою якої є розвиток особистості і набуття нею навичок життя у сучасному суспільстві. Соціальна педагогіка встановлює пріоритетні форми соціальної роботи, зокрема, допомога в інтеграції у суспільство, допомога у навчанні, а також використовується у виховній роботі соціальних працівників та педагогів, які працюють у дитячих та молодіжних середовищах, у підтримці сімей, людей похилого віку та інших соціально незахищених груп [9].

Третій тип взаємозв'язку властивий для країн Центральної та Східної Європи. Так польський вчений Радзевич-Виницки стверджує, що соціальна педагогіка створює теоретичну та філософську основу для соціальної роботи та привносить освітній аспект у соціальну роботу [12].

В словацькій республіці дослідники Гронцова, Худекова и Матулаєва розглядають соціальну педагогіку, як теоретичну і загальну науку, яка визначає соціально-педагогічні аспекти у відносинах з людиною, що опинилася в складних життєвих обставинах, а також допомагає попередити дисфункціональні процеси в житті людини шляхом цілеспрямованого втручання у його життя [7].

Становлення соціальної педагогіки як окремого наукового напрямку та спеціальності в Україні почалось у 90-х роках ХХ ст. Проаналізувавши різні підходи до предмету та понятійного апарату соціальної педагогіки О. Беспалько визначає, що предметом соціальної педагогіки є педагогічні аспекти соціалізації та соціального розвитку особистості, процеси соціального виховання, підтримки досягнутих і відновлення втрачених соціальних характеристик особистості, а базовими поняттями – соціалізацію, соціальне виховання, соціальне середовище, адаптацію, соціальний розвиток, корекцію, соціально-педагогічну профілактику, реабілітацію, соціально-педагогічну підтримку, соціальний супровід [1].

Становлення соціальної роботи як наукової галузі також бере свій початок у 90-х роках ХХ ст. Один із перших в Україні дослідник В. Сидоров. Він визначив соціальну роботу як «професійну роботу з надання допомоги особі, сім'ї, різним віковим і соціальним групам (клієнтам) у розв'язанні їхніх психолого-педагогічних, медичних, правових, економічних та інших проблем»; вона реалізується у взаємодії клієнта та спеціалістів «з метою поліпшення чи відновлення здатності перших до життєдіяльності» [3].

За визначення М. Лукашевич та Т. Семігіної предметом соціальної роботи як науки є соціальні відносини, що виникають у процесі взаємодії людей, спільнот, організація соціальних інститутів щодо подолання труднощів і

надання соціальної допомоги особистості. З цього логічно випливає розуміння соціальної роботи як науки про закономірності та принципи функціонування й розвитку конкретних соціальних процесів, явищ, відносин, їх динаміку під цілеспрямованим впливом організаційних, психолого-педагогічних та управлінських чинників у захисті громадянських прав і свобод особи в суспільстві [2]. Основними поняттями соціальної роботи є соціальний захист, соціальна політика, соціальна допомога, соціальне обслуговування, соціальні послуги, соціальний патронаж, соціальна профілактика, соціальна реабілітація, соціальний супровід.

Узагальнено: провідним у соціальній педагогіці є соціальний розвиток особистості та цілеспрямований педагогічний вплив на нього різних факторів та видів соціального середовища, тоді яка соціальна робота зорієнтована на соціальний захист та створення умов для соціальних та особистісних змін з метою вирішення проблем окремої людини, соціальної групи чи суспільства в цілому. Протягом тридцяти років соціальна педагогіка в Україні була виділена як окрема галузь педагогічної науки, мала шифр наукової спеціальності. В той час, як соціальна робота не була внесена до переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти і була складовою частиною такої галузі як «соціальне забезпечення». 2015 року ситуація змінилася. Соціальна робота була виокремлена в окрему наукову галузь, а соціальна педагогіка стала її складовою частиною. У науково-педагогічних колах до сьогодні відбувається обговорення доцільності таких змін. На наш погляд соціальна педагогіка має унікальний науковий доробок, який варто зберегти та розвивати.

Таким чином, на сьогодні у європейській науці немає єдиного підходу щодо принципів взаємозв'язку соціальної педагогіки та соціальної роботи. Кожен із представлених підходів має свої позитивні та негативні риси. В той же час саме наявність плюралізму в позиціях сприяє збагаченню обох галузей незалежно від того, який підхід властивий тій чи іншій країні, дозволяє їм розвиватися та вдосконалюватися використовуючи досвід інших.

Література

1. Беспалько О.В. Соціальна педагогіка та соціальна робота у сучасному освітологічному просторі. *Освітологічний дискурс*, 2011. № 1(3). С. 103-111.
2. Лукашевич М.П., Семігіна Т.В. Соціальна робота (теорія і практика) : підручник. Київ: Каравела, 2009. 368 с.
3. Сидоров В. Ролі та функції соціальних працівників // Соціальна робота в Україні : перші кроки / ред. В. Полтавець. Київ: КМ «Academia», 2000. - С. 46-86.
4. Von, C. (2009). Social pedagogy in France. In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (pp. 34-45). Bremen: Europäischer Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
5. Brian Abel-Smith, "The Beveridge report: Its origins and outcomes. *International Social Security Review* (1992) 45#1–2 pp. 5–16.
6. Hämäläinen, J. (1989). Social pedagogy as a meta-theory of social work education. *International Journal of Social Work*, 32(2), 117–128. doi:10.1177/002087288903200206
7. Hroncová, J., Hudecová, A., & Matulayová, T. (2001). *Sociálna pedagogika a sociálna práca*. Banská Bystrica: PF UMB.
8. Huppertz, N., & Schinzler, E. (1995). *Grundfragen der Pädagogik*. Köln-München: Stam Verlag.
9. Madsen, B. (2006). *Sosialpedagogikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
10. Petrie, P. (2013). Social Pedagogy in the UK: Gaining a firm foothold? *Education Policy Analysis Archives*, 21 (37). Retrieved [date], from <http://epaa.asu.edu/ojs/article/view/1339>.
11. Petrie, P., & Cameron, C. (2009). Importing social pedagogy? In J. Kornbeck, & R. Rosendal Jensen (Eds.), *The diversity of social pedagogy in Europe: Vol. VII: Studies in comparative social pedagogies and international social work and social policy* (pp. 145–168). Bremen: Europäischer Hochschulverlag. doi:10.1080/13691457.2012.750501
12. Radziewicz-Winnicki, A. (2008). *Pedagogika społeczna w obliczu realiów codzienności*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne
13. Ravi Kishan History of Social Work in the United Kingdom <https://www-socialworkin-com.translate.goog/2022/01/history-of-social-work-in-united-kingdom.html? x tr sl=en& x tr tl=ru& x tr hl=ru& x tr pto=sc>
14. Staub-Bernasconi, S. (2007): *Soziale Arbeit als Handlungswissenschaft*, UTB/Haupt, Bern/Stuttgart/Wien. 533 p.

*Н.М. Кучинська, м. Київ,
Україна*

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ПЕДАГОГІВ З БАТЬКАМИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ УСПІШНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

У статті розкрито важливість партнерської взаємодії педагогів з батьками у формуванні соціальної успішності дошкільників. Висвітлено погляди на успішність особистості науковців, що досліджували цей феномен з точки зору психолого-педагогічної науки. Окреслено форми та методи взаємодії педагогів з батьками дошкільників в освітньому середовищі закладу позашкільної освіти.

Ключові слова: партнерська взаємодія, заклад позашкільної освіти, соціальна успішність особистості, дошкільники..